

Agroforestry in Vlaanderen: zes pioniers getuigen

Agroforestry. Tot enkele jaren geleden in Vlaamse context een relatief ongekend begrip, maar de laatste tijd toch steeds meer in de aandacht. Wat houdt het juist in? En wat betekent het voor de Vlaamse (landbouw)situatie? Agroforestry of boslandbouw is een vorm van ecologisch intensieve landbouw waarbij landbouwgewassen en houtachtige gewassen op eenzelfde perceel geteeld worden. In de praktijk gaat het vaak om een landbouwgewas tussen bomenrijen of bomen in grasland. Sinds 2011 is hiervoor in Vlaanderen investeringssteun beschikbaar voor landbouwers. De overheid wil met deze Vlaams-Europese subsidie de combinatie van bomen met veeteelt of akkerbouw stimuleren. De afgelopen twee jaar nam het areaal agroforestry op Vlaams niveau jaarlijks met 20 à 25 hectare toe. Een duidelijke trend, maar de grote vlucht vooruit is er zeker nog niet. Psychologische barrières, juridische onzekerheid, verlies aan beteelbare oppervlakte en gebrek aan wetenschappelijk onderbouwde kennis zijn enkele van de oorzaken hiervoor. Stuk voor stuk terechte bezorhdheden, maar toch is het potentieel van dit 'nieuwe' teeltsysteem groot.

Meerwaarde van bomen in een landbouwcontext

Buitenlands onderzoek toonde al heel wat voordelen van agroforestry aan. Water, licht en nutriënten zouden efficiënter gebruikt worden dan in een teeltsysteem zonder bomen (reincultuur) wat o.a. voor minder uitspoeling van stikstof zorgt (Dupraz & Liagre, 2008). Door de bladval op een agroforestryperceel, stijgt het organische stofgehalte in de bodem geleidelijk. De landbouwgewassen profiteren daarvan. Maar tegelijk wordt ook koolstof opgeslagen wat in kader van de klimaatverandering een ruimer maatschappelijk belang heeft (Peichl et al., 2006; Bambrick et al., 2010; Wotherspoon et al., 2013). Doordat de bomenrijen de wind breken, vermindert winderosie. Deze vorm van erosie wordt zeer sterk onderschat, zeker in windrijke gebieden. Ook klassieke erosie door regen kan verminderen als de bomenrijen evenwijdig met de hoogtelijnen worden geplant (Udawatta et al., 2010).

SANDER VAN DAELE (BOS+), PIETER VERDONCKT (Inagro),
BERT REUBENS en VICTORIA NELISSEN (ILVO) &
BART VLEESCHOUWERS (Boerenbond)

wintertarwe in combinatie met bomen © Pieter Verdonckt

Bomen bevorderen de biodiversiteit in het landbouwlandschap door een grotere verscheidenheid aan habitats en het vervullen van een corridorfunctie (Shibu, 2009; Thevathsan & Gordon, 2004).

Ook de economische rendabiliteit kan wel varen bij agroforestry dankzij een hogere totale biomassa-productie dan eenzelfde systeem zonder bomen (Dupraz et al., 2005; Graves et al., 2007; Tallieu, 2011; Van der Werf et al., 2007). Het internationale onderzoek is dus bemoedigend maar in Vlaanderen werd nog niet aangetoond dat de combinatie van bomen met veeteelt of akkerbouw economisch rendabel is. Daarom startte in september 2014 een onderzoeksproject, gefinancierd door het Instituut voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT). De projectpartners willen onderzoeken of agroforestry ook in Vlaanderen de potentie heeft om een economisch haalbaar antwoord te zijn op de toenemende vraag naar agro-ecologische productiemethoden. Om maximaal de interactie met de praktijk te verzekeren, wordt heel nauw samengewerkt met toepassers en andere belanghebbenden, onder meer via overlegmomenten, excursies, bedrijfsbegeleiding, metingen op praktijkpercelen en cursussen. De ervaringen van de agroforestry-pioniers in Vlaanderen zijn uitermate belangrijk. In dit artikel willen we vooral hen aan het woord laten en zo inspiratie bieden voor andere kandidaat-aanplanters.

François Ongenaert, landbouwer op een biologisch akkerbouwbedrijf in Beveren (Oost-Vlaanderen)

“Ik startte dertig jaar geleden als landbouwer op een gangbaar gemengd bedrijf met akkerbouw, aardbeien, varkens en tot dertig soorten groenten. Toen stond er welgeteld één boom: een linde aan de oprit. Twintig jaar geleden schakelde ik om naar biologische landbouw. De teelten werden beperkter en momenteel verbouw ik enkel nog prei, hennep, verschillende soorten granen en grasklaver. In 1995 plantte ik een eerste houtkant aan, later volgde een meidoornhaag met knotwilgen rondom een groot deel van mijn bedrijf en in 2012 vroeg ik een investeringssteun aan voor de aanleg van een agroforestrysysteem waarbij bomen in de percelen geplant worden. Momenteel heb ik ongeveer driehonderd bomen en struiken staan op mijn bedrijf.

In een grasklaverhooiland plantte ik wintereiken (*Quercus petraea*) en -gewone walnoten (*Juglans regia*). Op een akker waar het voorbijge groeiseizoen hennep stond, plantte ik zoete kers (*Prunus avium*) en eveneens walnoten. Tussen de bomenrijen is in het hooiland 12,5 m gelaten, op de akker 20 m. In de rij is de afstand overal 10 m. Ik koos op beide percelen voor de aankoop van hoogstammen (omtrek 10/12 cm op 1 m hoogte). De voornaamste reden hiervoor is dat de bomen goed zichtbaar zijn bij het bewerken van het perceel. In het geval van vruchtdragende bomen heb je dan ook eerder vruchten. Maar ook de investeringssteun die tot 80% van de aanplantkosten subsidieert, maakte het aantrekkelijker om onmiddellijk met groter, duurder plantgoed te starten. Elke boom werd bij aanplant voorzien van een steunpaal en bescherming tegen wildvraat. Omdat veel boomsoorten waaronder notelaars gevoelig zijn voor verdichting wordt de bodem van tijd tot tijd bewerkt tot tegen de boomstrook. Hierbij wordt de bovenste laag (15 cm) gekeerd, maar de ploeg is voorzien van tanden die ook de grond op grotere diepte los maken.

De meeste bomen groeien goed. Het snoeihout van de oudere houtkanten op mijn bedrijf gebruikte ik al voor compostering samen met grasklaver en luzerne. Ook het snoeihout van de nieuwe bomen wil ik hiervoor gebruiken.

Doelstelling van de bomen is de productie van kwaliteitshout maar ook, zeker voor de veredelde notelaars, notenproductie. Daarnaast hoop ik dat de bomen via de bladval nutriënten uit diepere bodemlagen terug voor de landbouwgewassen beschikbaar kunnen maken. Ik geloof dat symbioses van de bomen met ondergrondse schimmels om nutriënten op te nemen, een efficiënt gebruik van deze hulpbronnen zal bevorderen. Om de ontwikkeling van deze nuttige schimmels te bevorderen (en ook om de groei van gras of onkruiden te onderdrukken) bracht ik onder elke boomspiegel een laag houtsnippers aan. Informatie over het belang van deze symbioses vond ik in het boek “Het bodemvoedselweb (oorspronkelijke titel *Teaming with microbes*)” van Jeff Lowenfels en Wayne Lewis (uitgeverij Jan Van Arkel).

Over de boomstrook van de bomen in het hooiland maak ik me weinig zorgen. De grasmat zorgt dat het risico op ongewenste vegetatie laag is. In de boomstroken in het akkerland zaaide ik wel manueel een mengeling van luzerne en rode klaver die met een wiedege ingewerkt werd. Het resultaat was niet echt naar wens. Luzerne kan niet goed tegen betreding zodat op die plekken het onkruid gaat overheersen en de stroken sneller dan voorzien zullen moeten herzaaid worden. Wellicht is het beter een combinatie met gras te kiezen om zo een stevigere zode te creëren. Ik ben nog zoekende naar een goede nuttige invulling van de stroken. Vruchtdragende struiken als hazelaar (*Corylus avellana*) vlier (*Sambucus nigra*), kleinfruit of korteomloophout (KOH) behoren tot de mogelijkheden.”

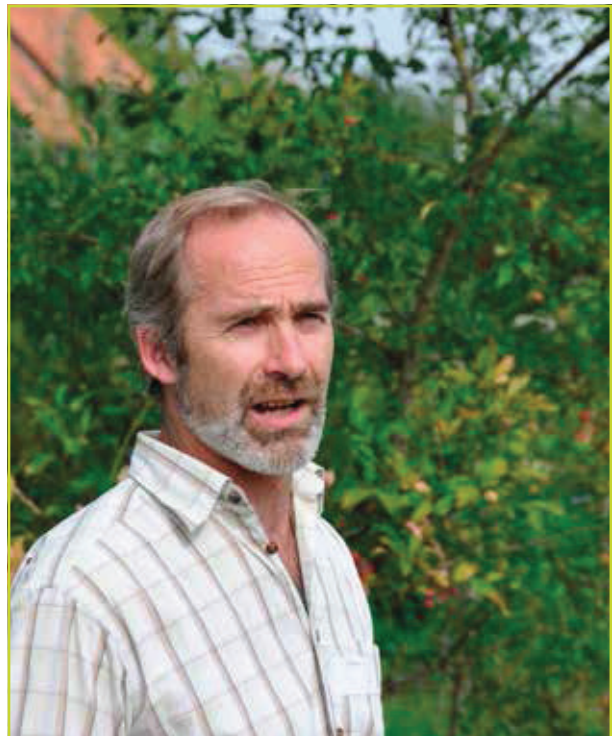
Jos De Clerq, landbouwer op de Natlandhoeve: een biologisch gemengd bedrijf in Sint-Truiden (Limburg)

“Ik doe aan akkerbouw, produceer fruit en heb vleesvee. Om minder afhankelijk te zijn van marktprijzen, probeer ik altijd afgewerkte producten rechtstreeks aan consumenten te verkopen. Geen tarwe maar bloem, geen koeien maar vleespakketten. Op die manier zijn ook mijn klanten tevreden want ze kopen producten waarvan ze de herkomst kennen en dit steeds voor dezelfde prijs. Ik staar me niet blind op subsidies en laat me leiden door mijn eigen bewuste keuzes. Agroforestry past binnen de visie op mijn bedrijf en een investeringssteun is dan natuurlijk wel mooi meegenomen.

Agroforestry is voor mij niets nieuws want al in 1994 plantte ik mijn eerste hoogstamfruitboomgaard aan waaronder mijn Limousin koeien grazen, van oudsher een veel toegepast landbouwsysteem hier in de streek. In 2013 vroeg ik de investeringssteun aan voor agroforestry voor de aanplant van twintig tamme kastanjes (*Castanea sativa*) en veertig walnoten op één van mijn graasweides. Bij beide soorten is gekozen voor geënte, veredelde variëteiten omdat vruchtproductie de belangrijkste doelstelling is. Om het risico te spreiden (productie, eventuele ziektes) en voor de bestuiving, plantte ik drie verschillende variëteiten van notelaars. Enting op een onderstam van zwarte notelaar (*Juglans nigra*) zou minder goed zijn, dus daar heb ik van afgezien.

De bomen werden in november geplant met een steunstaak die minimum 70 cm diep in de grond werd geplaatst. Omdat er Limousin runderen grazen onder de bomen was een boombescherming nodig. Dit gebeurde op een vrij eenvoudige wijze door rond de steunpaal en de boom een koker van fijnmazige ursusdraad aan te brengen in combinatie met wat prikkeldraad. Mijn ervaring leert dat dit voldoende is. De mate waarin het vee de bomen zal beschadigen hangt sterk af van de grootte van het perceel en het aantal dieren per hectare. Hoe kleiner het perceel en hoe meer dieren, hoe meer stress ze gaan ervaren, die ze uitwerken op de bomen.

In de lente kwamen de notelaars tot leven tot er plots een vrij lange periode van erg droog weer aanbrak. Het leek erop of alle notelaars afgestorven waren, waarna ik de bomen één voor één bevoeide. Een onbegonnen werk bleek al vlug. Maar na enkele flinke regenbuien kwamen de bomen daarna als het ware terug tot leven. Notelaars kunnen dus tijdens het uitlopen blijkbaar volledig stilvallen en daarna, wanneer gunstige omstandigheden aanbrenken verder uitlopen. Ook de kastanjes hebben een moeilijk eerste jaar achter de rug. Er is nagenoeg geen uitval, maar

het duurt wel even voor de bomen zich aanpassen aan hun nieuwe standplaats en goed gaan groeien. Kastanjabomen zijn van nature echte bosbomen. De reden voor mijn keuze was vooral de productie van vruchten en ik zal de bomen dan ook snoeien voor dit doel. Ik denk eraan om kastanjes aan te wenden als vervanger voor koolhydraten en er eventueel bloem van te maken. Kastanjes zijn erg rijk aan vitamine C en de koolhydraten zouden veel gezonder zijn dan die van granen. Hoe ik de kastanjes en noten zal oogsten weet ik momenteel nog niet. Ik ben er vrij gerust in dat ik hiervoor een praktische methode zal vinden eenmaal de bomen voldoende gaan produceren.”

Meer info: www.natlandhoeve.be

Bart Mouton, landbouwer op een gemengd bedrijf in Lochristi (Oost-Vlaanderen)

“In 1994 nam ik, samen met mijn vrouw, het bedrijf over van mijn ouders. Momenteel hebben we 1.600 zeugen met biggen. Vanaf 20 kg verhuizen de biggen naar andere bedrijven waar ze opgroeien onder hetzelfde lastenboek. Wekelijks worden er meer dan duizend biggen geboren, bijna allemaal uit de kruising Landras met Large white zeugen. De graanopbrengst (voornamelijk tarwe en maïs) van 70 hectare akkerland verwerken we volledig op het eigen bedrijf.

In 2012 besliste ik rond mijn bedrijf en vlakbij onze woning de aangrenzende akkerbouwpercelen om te schakelen naar een agroforestrystelsel: 130 walnoten op 4 hectare akkers. De landbouwsector in het alge-

meen en de intensieve varkenshouderij in het bijzonder wordt vaak geassocieerd met een negatieve impact op de omgeving. Voornaamste drijfveer voor de aanplanting van bomen op een deel van de akkers was dan ook een aantrekkelijker landschap creëren en aantonen dat ik, als landbouwer, ook oog heb voor natuur. Ik hoop in de nabije toekomst noten en in de verdere toekomst kwaliteitshout te kunnen oogsten.

Zolang de schaduwdruk van de bomen beperkt is, wil ik op het grootste deel verder een rotatie van maïs en winter-tarwe aanhouden. Als de productie van deze granen daalt, wil ik overschakelen op een weiland dat als buitenloop voor varkens kan dienen. Een klein deel van het agroforestrystelsel is nu al ingericht als buitenloop voor varkens van het ras Duroc. Dit ras van Amerikaanse oorsprong geniet wereldwijd faam omwille van de hoge vleeskwaliteit. Het bevat namelijk meer intramusculair vet, wat het vlees malser en sappiger maakt. De grote bewegingsvrijheid van de dieren komt niet alleen het dierenwelzijn ten goede, maar het bevordert ook de vleeskwaliteit.

De aanplantsubsidie in de huidige vorm is mooi meegenomen maar eigenlijk zou het beter zijn als er ook een regeling voorzien zou worden voor het jaarlijkse onderhoud van de bomen. We hebben ook flink moeten puzzelen om rekening houdend met kopkokers en de doorgang van machines, het minimum van dertig bomen per hectare te halen.”

Meer info: www.mpluspigs.be

Eric Avermaete, landbouwer op een akkerbouwbedrijf in Tienen (Vlaams-Brabant)

“Ons akkerbouwbedrijf bevindt zich in de rijke leemstreek in het zuidoosten van de provincie Vlaams-Brabant. Mijn vrouw en ik zijn de derde generatie die dit bedrijf uitbaten en de vierde generatie is in aantocht. De voornaamste teelten op ons bedrijf zijn granen, maïs, suikerbieten, ajuin en aardappelen die we verbouwen in een één op vier rotatie. Het idee om met agroforestry te starten kwam er nadat mijn vrouw en ik de beslissing genomen hadden om de 7 hectare laagstam perenbomen net naast ons bedrijf te verwijderen en om te schakelen naar akkerbouw. Dit naar aanleiding van het uitvoerverbod van Belgisch fruit naar Rusland in 2014. We zagen agroforestry als een kans om ons bedrijf beter landschappelijk in te kleden. Ook het feit dat agroforestry voor de volledige oppervlakte meetelt als ecologisch aandachtsgebied binnen de vergroening in

het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB), speelde een rol in onze beslissing. De aanplant van 7 hectare agroforestry helpt ons om te voldoen aan de verplichting om 5% ecologisch aandachtsgebied te realiseren.

Aanvankelijk ging onze interesse vooral naar fruit- en notenbomen zoals walnoot en zoete kers. Maar omwille van de combinatie met een akkerbouwrotatie zou de oogst van de vruchten moeilijk haalbaar zijn. Daarom beslisten we soorten te kiezen met oog op de productie van kwaliteitshout. Ook hiervoor kwam zoete kers aanvankelijk als boomsoort in aanmerking. Maar omwille van het little cherry virus dat in onze streek frequent voorkomt, zijn we van dit idee afgestapt. Het virus tast in sterke mate de vitaliteit van de bomen aan en kan leiden tot vroegtijdig afsterven van de bomen. We kozen uiteindelijk voor zomereik (*Quercus robur*), zwarte notelaar en geënte walnoot.

Om de doorgang van mijn spuitboom (42 m) te verzekeren en voldoende brede boomstroken (3 m) te voorzien

Mark Bossuyt, landbouwer op een edelhertenfokkerij in Avelgem (West-Vlaanderen)

“Onze historische vierkanthoeve ‘Heerlijkheid van Bouvrie’ ligt te midden van de vruchtbare leemgronden in de Scheldevallei. Wijzelf zijn al de vierde generatie op deze boerderij. Aanvankelijk was het een gemengd bedrijf met akkerbouw, melkvee en vleesvee. Tijdens de moeilijke jaren negentig met de hormoonshandalen zijn wij op zoek gegaan naar een andere duurzame vorm van veeveelt, onafhankelijk van de agro-industrie en met de bedoeling thuisverkoop te starten. In 1998 zijn wij gestart met een edelhertenboerderij, en in 2000 met een hoeve-slagerij. Vandaag verkopen wij naast ons hertenvlees ook eigen gekweekt Blonde d’ Aquitaine rundsvlees, kalfsvlees en eigen gekweekt Pastorale lamsvlees.

Ik liep al een aantal jaren rond met het idee om met agroforestry te starten. Vooral om meer beschutting te bieden voor de herten in de graasweides. Ik koos voor verschillende vruchtdragende bomen (tamme kastanje, walnoten en fruitbomen) zodat de noten en vruchten ofwel als alternatief voeder voor de dieren kunnen dienen ofwel geoogst kunnen worden om zelf te verwerken.

Op 24 maart 2015 gingen de bomen dan uiteindelijk de grond in. Ik plantte tachtig nieuwe bomen aan op een oppervlakte van iets minder dan 3 hectare. Op dat perceel had ik reeds een achttal jaar geleden tien zomereiken aangeplant. Op die manier voldeed ik dus aan het verplichte minimum van dertig bomen per hectare om gebruik te kunnen maken van de aanplantsubsidie van de Vlaamse overheid.

werd tussen de rijen een breedte van 45 m aangehouden. In de rij is overal ongeveer 10 m ruimte gelaten tussen de bomen. De boomstroken zaaiden we in met streekeigen zaadmengsels van de firma Ecosem. Door de stroken voldoende breed te maken, is een maaibeheer ervan mogelijk. Met dit maaibeheer willen we verruiging en veronkruiding tegengaan. Door de grote afstand tussen de rijen, was het omwille van de subsidievoorwaarden noodzakelijk om ook op de randen bomen aan te planten. Dit gebeurde op 3 m van de perceelsrand, waarop bovendien ook een houtkant met struiksoorten werd aangeplant. Die 3 m afstand werd aangehouden om het beheer van deze houtkant te verzekeren.

We gebruikten verschillende plantsoengroottes: hoogstammen, spillen en bosplantsoen (voorzien van wildbescherming: Tubex koker). Ook bij de zaadmengsels pasten we verschillende types toe. Bedoeling is om op termijn, in kader van het IWT-onderzoeksproject, het succes van zowel de verschillende plantsoengroottes als de zaadmengsels te vergelijken.”

In totaal plantten we 29 geënte walnoten, 23 tamme kastanjes, 24 hoogstam fruitbomen en vier zomereiken. Ik had het geluk dat mijn perceel er zich toe leende om in de noord-zuid richting aan te planten om zo de schaduwwerking en dus opbrengstverliezen in de grasgroei minimaal te houden. Ik hield voor de noten- en kastanjabomen een plantverband aan van 18 m tussen de rijen en 12 m in de rij. De beide soorten werden gescheiden van elkaar aangeplant, wat ons zal toelaten om in de toekomst de noten en kastanjes gemakkelijk te oogsten. De fruitbomen werden op rijen 15 m van elkaar geplant en op 10 m afstand in de rij.

De aanplant van de bomen compenseert ook het hout dat gebruikt werd op mijn bedrijf, zoals de omheiningspalen voor de hertenweiden en de nieuwbouwstal die voor een groot deel uit hout bestaat.

Ten slotte en zeker niet onbelangrijk was het ook de bedoeling om het historische karakter van de hoeve te herstellen. Vroeger was er een hoogstam fruitboomgaard aanwezig op de huisweiden. Op die manier wil ik deze in ere herstellen en mijn bedrijfsgebouwen beter integreren in het landschap. Ook voor de vele klanten van de hoeve-winkel oogt de boomgaard mooi en kan het een toegevoegde waarde betekenen voor onze producten.”

Meer info: www.debouvrie.com

Louis Marie Tennstedt, landbouwer op een akkerbouwbedrijf in Galmaarden (Vlaams-Brabant)

“Ik baat, samen met mijn vrouw en schoonzoon een bedrijf uit met ongeveer 31 hectare akkers, 6 hectare weilanden en 12 hectare bossen. De teelten op de akkers roteren over de percelen volgens het schema tarwe-gerst-koolzaad-tarwe en het vijfde jaar gedeeld over snijmaïs/korrelmaïs/aardappelen.

Agroforestry is niet nieuw voor mij. Ik plant al jaren bomen aan op en rond mijn akkers en weilanden. Mijn eerste aanplanting bestond uit een dubbele rij populieren (*Populus* spp.) rond een weiland. Het aanplanten van een dubbele rij rond een perceel is in het Pajottenland een oud gebruik en daarom toegestaan. Mijn volgende initiatief was de aanplant van notelaars op de wendakker van een stuk grond dat ik van mijn moeder had geërfd. Administratief was het moeilijk om deze aanplant aan te geven op de verzamelaanvraag omdat er geen code voor voorzien was. De notelaars zijn zelf opgekweekte zaailingen van de variëteit Bijoux die afkomstig is van het kasteel van Edingen en zeer grote noten produceert. Doordat het om zaailingen gaat, is er een vrij grote variatie tussen de verschillende individuen.

In 2011 plantte ik opnieuw 4 hectare agroforestry aan. Productie van kwaliteitshout was de voornaamste drijfveer. De boomstroken houd ik zo smal mogelijk om de oppervlakte voor de gewascomponent maximaal te houden. Aanvankelijk wilde ik de bomenrijen evenwijdig aan de hoogtelijnen aanplanten om erosie te beperken, maar dan zouden de bomenrijen oost – west georiënteerd staan wat meer schaduw veroorzaakt. Daarom werd noord - zuid aangeplant, wat bovendien ook de bewerkbaarheid van het perceel vergemakkelijkte. Om de erosie op mijn perceel naar de waterloop te verminderen, legde ik onderaan mijn perceel een graserosierand aan. Omwille van de beperkte ervaring met agroforestry in Vlaanderen, plantte ik een groot aantal soorten: zoete kers, zwarte notelaar, gewone walnoot, winterlinde (*Tilia cordata*), tamme kastanje en olm (*Ulmus*). Daarnaast plantte ik ook verschillende struiken aan zoals haagbeuk (*Carpinus betulus*), hondsroos (*Rosa Canina*), vlier en zelfs Nordmannsparren (*Abies nordmanniana*). Deze laatste om de zichtbaarheid van de boomstroken, kort na de aanplanting, te vergroten en aan te duiden waar notelaars werden gezaaid. Het gebruik van de struiken maakt de bomenrij ook aantrekkelijk voor klein wild zoals konijnen, hazen en fazanten.

Ik plantte de bomen in de rij dicht bij elkaar, ongeveer om de halve meter. Zo stimuleren de bomen elkaar om sneller en meer in de hoogte te groeien. Op die manier vormen ze bovendien een rechte stam. Later wil ik ongeveer om de 6 m een boom met een mooie rechte takvrije stam overhouden. Bij de notelaars en kersen zullen de bomen

die sterk opgaande takken hebben, gebruikt worden als fruitboom. Deze met meer horizontale takken worden behouden voor kwaliteitshoutproductie. De andere bomen en struiksoorten (olm, tamme kastanje, haagbeuk) zou ik dan oogsten voor de productie van hakhout of weidel-palen. Een bijkomend voordeel van dicht aanplanten en laagblijvende struiken te gebruiken, is dat de wind van in het begin al meer afgeremd wordt. Het is jammer dat in de subsidievoorwaarden staat dat er “maar” tweehonderd bomen per hectare mogen aangeplant worden, in dergelijke dichtheiden zit je daar natuurlijk snel boven. Men zou moeten rekening houden met de dynamiek van een goede praktijk, grotere dichtheden bij aanvang toelaten met het oog op een finaal geschikte dichtheid.

Omdat ik al een tijdje bezig ben met agroforestry heb ik al wat ervaring opgebouwd met enkele soorten. Zo vraagt walnoot heel wat begeleidingssnoei om rechte takvrije stammen te produceren. Mits dit grondig en goed gebeurt, levert het fantastisch hout op dat al eeuwen zeer gegeerd is. Wie met deze soort kwaliteitshout wil produceren heeft er tien jaar veel werk aan tot de boom een goed model heeft. Nadien kan je hem voor de volgende decennia waarschijnlijk gerust laten. Over eiken heb ik mijn twijfels om toe te passen in agroforestry systemen: de kwaliteit van alleenstaande bomen is vaak niet goed door het voorkomen van proportioneel te veel spinhout. Verder onderzoek is echter aangewezen want veel ervaring is er niet.

Houtduiven en roofvogels die op de toppen van de bomen gaan zitten waardoor die uitbreekt is een probleem. Ik ben van plan te experimenteren met zitstokken op steunstaken (voor roofvogels) of met kleine windmolentjes in de bomenrij die de vogels moeten afschrikken.

Voor je start met agroforestry, is het belangrijk om je goed te (laten) informeren. Houd er ook rekening mee dat je vooral in het begin heel wat extra snoeiwerk hebt om de bomen in een goed model te krijgen als je tenminste kwaliteitshout wilt bekomen. Voor de rest zullen je burens je in het begin misschien wat raar bekijken omdat je bomen op akkers of weilanden plant. Maar ik ben ervan overtuigd dat de voldoening om een mooie extra inkomstenbron aan te leggen uiteindelijk alle twijfels zal wegnemen, zelfs al is het profijt voor de volgende generatie.”

Kennisopbouw en een stimulerend beleid is noodzakelijk

Buitenlands onderzoek is bemoedigend maar in Vlaanderen werd nog nauwelijks aangetoond dat combinatie van bomen met veeteelt of akkerbouw economisch rendabel is. Kunnen de opbrengst van de bomen (vruchten en hout) en de positieve ecologische interacties tussen bomen en landbouwgewas het verlies aan beteelbare oppervlakte en de schaduwdruk compenseren?

Ook bij de praktische aanleg en het beheer reizen er nog meerdere vragen. Plant je best groot plantsoen (hoogstammen) of klein bosplantsoen of iets daartussen? Voor veel landbouwers is de productie van kwaliteitshout een motivatie maar door de overvloedige beschikbaarheid van licht, ontwikkelen zich snel zware zijtakken wat nadelig is voor de houtkwaliteit. Wanneer en hoe pas je best begeleidingssnoei toe? In akkerland creëer je door de aanplant van bomenrijen stroken die niet meer gemakkelijk machinaal bewerikbaar zijn. Kan je deze stroken nog benutten door er kleinfruit te telen of is het beter om een bloemenmengsel in te zaaien?

Enkele wetteksten zijn potentieel problematisch voor de aanleg en het beheer van agroforestry. Vooral de niet-gegarandeerde toestemming voor de eindkap van de bomen weerhoudt veel landbouwers ervan om bomen te planten. In het Bosdecreet werd reeds een bepaling opgenomen dat agroforestrypercelen (aangelegd na 1 juni 2012) niet als bos beschouwd worden. Echter ook in het Natuurdecreet en de Codex ruimtelijke ordening staan er bepalingen dat er een vergunning nodig is om bomen te kappen. Het verkrijgen daarvan kan momenteel niet gegarandeerd worden. De beleidsmakers zijn zich bewust van deze problemen en de verschillende betrokken administraties bekijken samen of dit kan opgelost worden. De positieve ervaringen tonen aan dat agroforestry zeker een toekomst heeft in Vlaanderen. Verdere kennisopbouw, zowel uit de praktijk als op basis van wetenschappelijk onderzoek, is echter nodig. In de loop van het IWT-project hopen we, samen met de betrokken sectoren, deze doelstelling zeker te halen.

Akkerbouwbedrijf in Galmaarden (Vlaams-Brabant) van Louis Marie Tennstedt.

Meer informatie en begeleiding

Op www.agroforestryvlaanderen.be is al heel wat praktische kennis samengebracht. Je kan er inschrijven op een driemaandelijks nieuwsbrief en vindt er aankondigingen van excursies, infomomenten en andere evenementen. Individueel advies en begeleiding bij de boomsoortkeuze, design van de aanplant en beheer van de bomen is eveneens mogelijk. Wij vernemen ook graag uw ervaringen, suggesties of eventuele opmerkingen. Wij nodigen je verder graag uit om zelf een bijdrage te leveren aan de rubriek 'Toepassers aan het woord'. Neem hiervoor zeker contact met ons op via info@agroforestryvlaanderen.be of via het contactformulier op de website.

Referenties

www.bosplus.be > Kenniscentrum > Publicaties > Bosrevue

Subsidie

Opgelet! Voor aanplantingen in het plantseizoen november 2015 – maart 2016 moet, om in aanmerking te komen voor investeringssteun, een subsidiedossier ingediend worden ten laatste op de derde vrijdag van september (18/9/2015) via het e-loket op www.landbouwvlaanderen.be. Informatie over de subsidievoorwaarden vind je op www.agroforestryvlaanderen.be > kennisloket.

Cursus begeleidingssnoei jonge bomen

De productie van kwaliteitshout is een veel aangehaalde motivatie bij de aanleg van agroforestry-systemen. Om als kwaliteitshout beschouwd te worden, moeten stammen aan heel wat voorwaarden voldoen: een rechte, takvrije stam zonder beschadigingen is meestal noodzakelijk. Dat krijg je in een agroforestry-systeem niet vanzelf, door het overvloedig beschikbare licht (helemaal anders dan in een bosklimaat) schieten de takken alle kanten uit. In de meeste gevallen zal een goede begeleidingssnoei vanaf jaar twee of drie dan ook aan de orde zijn. Bij begeleidingssnoei moet je met een aantal belangrijke regels rekening houden.

Voor starters met agroforestry organiseren we op vrijdag 17 juli in Lochristi een cursus begeleidingssnoei voor bomen in agroforestry context. De deelnameprijs bedraagt € 25. Een inschrijvingsformulier en alle info vind je op www.agroforestryvlaanderen.be > agenda.